

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

INOVĀCIJU JURIDISKAIS NODROŠINĀJUMS

**Latvijas Universitātes
70. konferences rakstu krājums**

UDK 34(063)
Ak 690

Inovāciju juridiskais nodrošinājums : Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 576 lpp.

Redkolēģija:

prof. **Jānis Rozenfelds**

prof. **Kalvis Torgāns**

prof. **Ilma Čepāne**

prof. **Sanita Osipova**

prof. **Ringolds Balodis**

prof. **Valentija Liholaja**

prof. **Juris Bojārs**

prof. **Ārija Meikališa**

prof. **Uldis Krastiņš**

asoc. prof. **Jānis Kārklīņš**

asoc. prof. **Jautrīte Briede**

doc. **Artūrs Kučs**

Literārā redaktore *Sandra Liniņa*

Maketētu veidojusi *Andra Liepiņa*

Visi krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

© Latvijas Universitāte, 2012

ISBN 978-9984-45-542-6

PUBLISKAS PERSONAS PUBLISKI TIESISKĀS ATBILDĪBAS PRIEKŠNOTEIKUMI

Mg. iur. Edvīns Danovskis

LU Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras lektors

Atslēgvārdi: publiskas personas atbildība, morālais kaitējums, vainojamība, cēloņsakarība

2011. gada nogalē Latvijas tiesību telpā radīti jauni izziņas avoti, kas saistīti ar publiskas personas atbildību par privātpersonai nodarītu kaitējumu. Pirmais ir profesora Kalyja Torgāna raksts „Mantiskā atbildība publiskajās un privātajās tiesībās”,¹ kurā profesors aktualizēja līdz šim neizpētīto jautājumu par publisko tiesību subjekta atbildības atšķirībām publiski tiesiskās un privāttiesiskās attiecībās. Šajā rakstā turpināta profesora iesāktā tēma par atbildības atšķirībām, analizējot, vai un ciktāl publisko tiesību subjekta publiski tiesiskās atbildības noteikšanai izmantojami civiltiesībās izstrādātie atbildības priekšnoteikumi. Otrs avots ir šo rindu autora pētījums par tiesu praksi morālā kaitējuma atlīdzināšanā administratīvajās lietās,² un šajā rakstā īsi izklāstīta morālā kaitējuma jēdziena problemātika.

1. Publiskas personas nodarīta kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumi

Publiska persona kaitējumu var nodarīt gan privāttiesiskās, gan publiski tiesiskās attiecībās. Pirmajā gadījumā publiskas personas nodarītais kaitējums ir apspriežams saskaņā ar normām, kas regulē privāttiesiskas attiecības, otrajā gadījumā – galvenokārt (bet ne tikai)³ saskaņā ar Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu⁴ (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums). Kaitējums, ko publiska persona nodarījusi publiski tiesiskās attiecībās, rada tā saucamo valsts atbildību.

Kaitējuma atlīdzināšanas pienākums izriet no Satversmes 92. panta, kurā noteikts, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Šī norma uzliek pienākumu valstij izstrādāt tiesisko regulējumu, kas garantē privātpersonas tiesības saņemt atlīdzinājumu gan par tiesību aizskārums, kas tai nodarīts privāttiesiskās attiecībās, gan publiski tiesiskās attiecībās. Tādējādi tiesību aizskārums atlīdzināšanas pamatnoteikumi ir līdzīgi gan publiski tiesiskās attiecībās, gan privāttiesiskās attiecībās – jākonstatē, ka privātpersonai

---

¹ Torgāns, K. Mantiskā atbildība publiskajās un privātajās tiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 46 (693), 2011, 15. nov.

² Danovskis, E. Morālā kaitējuma atlīdzināšana administratīvajās lietās [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2011. Pieejams: [http://www.at.gov.lv/files/docs/morala_kaitejuma_atlidzinasana_30112011%20\(2\).doc](http://www.at.gov.lv/files/docs/morala_kaitejuma_atlidzinasana_30112011%20(2).doc).

³ Publiskas personas atbildība regulēta arī likumā „Par izziņas izdarītāja, prokurora vai tiesneša nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 176/178 (1237/1239), 1998, 16. jūn. un citos likumos

⁴ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 96 (3254), 2005, 17. jūn.

kādas citas personas rīcības dēļ nodarīts nepamatots tiesību aizskārums. Tiesību aizskārums var izpausties gan kā reāls kaitējums (piemēram, zaudējumi), gan arī kā prettiesiska darbība pati par sevi (piemēram, publiskas personas neatbildēšana uz iesniegumu). Ievērojot, ka Latvijā tiesību aizskāruma atlīdzināšanas regulējums sākotnēji attīstījies civiltiesībās, izstrādājot kaitējuma atlīdzinājuma noteikumus publiski tiesiskām attiecībām, 2004. gadā Administratīvā procesa likuma⁵ 97. pantā tika ietverts noteikums, ka „nosakot mantiskā zaudējuma un personiskā kaitējuma priekšnosacījumus un atlīdzinājuma apmēru, piemēro civiltiesību principus, ja likumā nav noteikts citādi”. 2005. gadā tika pieņemts un stājās spēkā Zaudējumu atlīdzināšanas likums, kurš precizēja Administratīvā procesa likuma noteiktos zaudējumu atlīdzināšanas priekšnoteikumus, tādēļ Administratīvā procesa likuma 97. pants lielā mērā ir zaudējis savu sākotnējo jēgu. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.–9. pants paredz kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumus, un tie ir šādi:

- 1) darbība un bezdarbība (jeb prettiesiska rīcība) (4. pants);
- 2) kura cēloņsakarīgi (6. pants);
- 3) radījusi kaitējumu (7.–9. pants).

Tomēr šie kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumi atšķiras no kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumiem civiltiesībās.

Pirmā atšķirība ir tiesību aizskāruma juridiskā daba. Privāttiesiskās attiecībās tiesību aizskārums var nodarīt līguma pārkāpums vai ārpuslīgumisks aizskārums (pēdējie dalās deliktos un kvazideliktos).⁶ Publiski tiesiskās attiecībās tiesību aizskārums instrumenti ir citi – administratīvais akts, iestādes procesuāli pārkāpumi administratīvā procesa ietvaros, faktiskā rīcība, prettiesiskas darbības administratīvā akta izpildē. Publiski tiesiskās attiecībās publiska persona kaitējumu var nodarīt arī ar faktisko rīcību, kuras izpausme dzīvē var neatšķirties no delikta civiltiesībās. Piemēram, personai, kuru uz ielas notriec automobilis, ir vienalga, vai tas pieder privātpersonai vai Valsts policijai, kura negadījuma brīdī vajājusi noziedznieku. Taču juridiski tam ir nozīme, jo Valsts policijas izraisītais negadījums nav vis civiltiesisks delikts, bet gan faktiskā rīcība. Tāpat fiziskai personai ir vienalga, vai viņas sensitīvos datus par veselības stāvokli prettiesiski apstrādājusi cita privātpersona vai valsts iestāde, tomēr valsts iestādes veikta prettiesiska personas datu apstrāde ir kvalificējama kā faktiskā rīcība. Vairumā gadījumu faktiskā rīcība atšķiras arī no civiltiesiska delikta, jo personas tiesību aizskārums tiek nodarīts ar tādu rīcību, kas attiecināma tikai uz specifisku valsts pārvaldes darbību (piemēram, neatbildēšana uz iesniegumu, formas tērpa neizsniegšana amatpersonai u. tml.).

Dažos gadījumos atlīdzinājuma pamats var būt arī iestādes tiesiska darbība, piemēram, privātpersonai labvēlīga, bet prettiesiska administratīvā akta atcelšana. Administratīvā procesa likuma 86. panta otrās daļas 3. punkts nosaka, ka publiska persona atlīdzina kaitējumu, kas personai radies sakarā ar tāda administratīvā akta atcelšanu, ar kuru persona saņēmusi naudu vai citus labumus, ja administratīvā akta palikšana spēkā skar būtiskas sabiedrības intereses. Šajā gadījumā personai kompensācija tiek piešķirta par tiesiskās palāvības principa aizskārums – lai samērotu personas tiesisko palāvību ar būtiskām sabiedrības interesēm.

Otrkārt, ievērojot prettiesiskās rīcības atšķirības, Zaudējumu atlīdzināšanas likums kā kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumu neparedz publiskas personas

⁵ Administratīvā procesa likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 164(2551), 2001, 14. nov.

⁶ **Torgāns, K.** *Saistību tiesības. I daļa.*: mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 172. lpp.

vainu (vainojamību). Mūsdienu juridiskajā literatūrā vainojamības jēdziens tiek saistīts ar to, vai personas rīcība bija attaisnojama,⁷ proti, vai persona var norādīt uz likumā noteiktiem attaisnojumiem (piemēram, rīkojusies kā krietns un rūpīgs saimnieks, nav rīkojusies ļaunprātīgi, saistības izpildi kavējis nejaušs šķērslis u. tml.). Tikai pēc tam personas rīcība atzīstama par prettiesisku. Šādā nozīmē vainojamība kā publiskas personas publiski tiesiskās atbildības priekšnoteikums nav lietojams. Administratīvā akta prettiesiskums var izpausties divējādi – materiāltiesiskais prettiesiskums un procesuālais prettiesiskums.⁸ Ja administratīvais akts ir prettiesisks tādēļ, ka iestāde nepareizi piemērojusi tiesību normas, kas regulē jautājumu pēc būtības, iestādes rīcībai nevar būt attaisnojumu. Tādēļ šajos gadījumos vainojamības kā atbildības priekšnoteikuma nozīme ir izslēgta.

Tas pats sakāms par procesuāliem pārkāpumiem administratīvā akta izdošanas procesā – iestādes rīcības ietvarus administratīvā akta izdošanas procesā nosaka likums, un likumā noteikto procesuālo pienākumu neizpildei nevar būt attaisnojumu. Šaubas par tik kategorisku apgalvojumu rada šāds gadījums tiesu praksē: 2006. gada 16. oktobrī persona iesniegusi iestādē iesniegumu, kurā lūgts piešķirt bērna piedzimšanas pabalstu. Bērns dzimis un aug Apvienotajā Karalistē. 2006. gada 18. oktobrī iestāde pieņēmusi lēmumu pagarināt lēmuma pieņemšanas termiņu par četriem mēnešiem. Lai pieņemtu lēmumu, iestādei saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem bija nepieciešams noskaidrot, vai personai bija tiesiska iespēja saņemt pabalstu Apvienotajā Karalistē. Tādēļ iestāde 2006. gada 14. decembrī, 2007. gada 21. martā, 17. septembrī un 1. oktobrī nosūtīja informācijas pieprasījumus Apvienotās Karalistes kompetentajai iestādei, kura atbildi sniedza tikai 2007. gada 21. novembrī. Lēmums lietā tika pieņemts 2007. gada 3. decembrī. Persona iesniedza pieteikumu tiesā, prasot atlīdzināt morālo kaitējumu, kas nodarīts ar procesuālu pārkāpumu – lēmums pieņemts vairākus mēnešus pēc iestādes noteiktā lēmuma pieņemšanas termiņa pagarinājuma, kā arī pārsniedzot Administratīvā procesa likuma 64. panta otrajā daļā noteikto maksimālo lēmuma pieņemšanas termiņu – vienu gadu.⁹ Administratīvā apgabaltiesa norādīja, ka „kaut arī atbildētājs kavējis sākotnējo lēmumu pieņemšanā, gan pārsniedzot iepriekš noteikto četru mēnešu termiņu, gan arī gada termiņu, ja tāds būtu bijis noteikts, tomēr kavēšanās notikusi objektīvu iemeslu dēļ, kas bija par šķērslī lēmumu savlaicīgi pieņemšanai. Apgabaltiesa uzskata, ka kavēšanās ir attaisnojama un nav pamata atzīt to par prettiesisku.”¹⁰ Tomēr šajā lietā tiesa konstatēja divus citus procesuālos pārkāpumus – iestāde nebija pieņēmusi lēmumu pagarināt administratīvā akta izdošanas termiņu līdz vienam gadam un informācijas pieprasījumu Apvienotajai Karalistei nosūtījusi divus mēnešus pēc iesnieguma saņemšanas. Tomēr, pat ja iestāde būtu rīkojusies savlaicīgi un pieņēmusi lēmumu par termiņa pagarināšanu, pastāvētu iespēja, ka cita Eiropas Savienības dalībvalsts nesniegtu informāciju, un tādēļ lēmumu nav iespējams pieņemt pat gada laikā. Kaut arī procesuālais pārkāpums pieļauts no iestādes neatkarīgu iemeslu dēļ un procesuālajam pārkāpumam ir faktiskas attaisnojums, šādu rīcību nav pamata uzskatīt par tiesisku, jo tiesību normas šādu procesuālā pārkāpuma attaisnojumu neparedz.¹¹ Resp.,

⁷ Sk. **Torgāns, K.** Vainas vai attaisnojumu meklējumi civiltiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 20(375), 2005, 31. maijs; **Kārklīšs, J.** Vainas vieta civiltiesību sistēmā. *Jurista Vārds*. Nr. 15 (370), 2005, 26. apr.

⁸ **Briede, J.** Administratīvā akta tiesiskums. *Jurista Vārds*, Nr. 11(316), 2004, 23. marts.

⁹ Administratīvās apgabaltiesas 2010. gada 10. maija spriedums lietā Nr. AA43-0560-10/11.

¹⁰ Turpat, 15. punkts.

¹¹ Apgalvojums, ka „pārkāpums ir tiesisks” jau pats par sevi ir jēdzieniska pretruna.

iestāde nevar atsaukties uz tiesiskā regulējuma sarežģītību vai ārvalsts iestāžu neizdarību. Ja iestāde nevar izpildīt Administratīvā procesa likumā vai citā normatīvā aktā noteiktus procesuālus pienākumus, tad problēma risināma ar likuma grozījumiem.

Zaudējumu atlīdzināšanas likums kā vienīgo attaisnojumu, kas izslēdz iestādes darbības prettiesiskumu, paredz personas līdzatbildību. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 10. panta otrā daļa nosaka, ka cietušais nav tiesīgs saņemt zaudējuma atlīdzinājumu, ja ar apzinātu rīcību ir veicinājis viņam nodarītā zaudējuma rašanos vai tā apmēra palielināšanos. Tātad, ja privātpersona ar iestādi nav sadarbojusies vai pati apzināti kavējusi administratīvā akta pieņemšanu vai citādi ietekmējusi tā prettiesiskumu, šādam iestādes procesuālā termiņa kavējumam likumā ir paredzēts attaisnojums, kas izslēdz personas tiesības uz atlīdzinājumu. Var jau apgalvot, ka iestāde šajā gadījumā nav vainojama, taču tādēļ vien nav vērts pasludināt iestādes vainojamību kā atsevišķu atbildības priekšnoteikumu.

Faktiskā rīcība ir ar tiesību normām mazāk reglamentēta valsts pārvaldes darbības forma nekā administratīvais akts, tādēļ arī tās izpausmes var būt daudzveidīgākas. Ja faktiskā rīcība izpaužas kā bezdarbība – kāda tiesību normā paredzēta pienākuma neizpilde, kas skar konkrētas personas subjektīvās tiesības, tad pietiekami konstatēt, ka iestāde šo pienākumu nav izpildījusi. Neizpildīšanas iemesli var būt dažādi – neizdarība, finansējuma trūkums, pēkšņi sagādījušies apstākļi utt. Taču iestāde uz šādiem apstākļiem nevar atsaukties, jo tiem nav juridiskas nozīmes. Ja faktiskā rīcība izpaužas kā darbība, tad dažkārt var būt grūti konstatēt rīcības prettiesiskumu. Piemēram, Valsts policijas automašīna ar ieslēgtām bākungunīm un skaņas signālu lielā ātrumā brauc uz notikuma vietu. Krustojumā tai priekšā izbrauc cits auto, un Valsts policijas automašīnas vadītājs, lai izvairītos no sadursmes, ietriecas kādas mājas žogā. Mājas īpašniekam ir nodarīti zaudējumi, bet vai Valsts policija var aizbildināties, ka rīcība nav bijusi prettiesiska, jo kaitējums nodarīts, lai izvairītos no lielāka kaitējuma nodarīšanas (galējā nepieciešamība)? Atbilde uz šo jautājumu meklējama nevis Zaudējumu atlīdzināšanas likumā, bet gan Ceļu satiksmes likuma 44. panta otrajā daļā, kura kā attaisnojumu min nepārvaramu varu vai citus attaisnojumus. Tātad dažiem faktiskās rīcības gadījumiem var būt specifiski noregulējumi kādā nozares likumā. Taču nevar pasludināt, ka valsti no atbildības par faktisko rīcību atbrīvo nepārvarama vara vai citi civiltiesības pazīstami attaisnojumi.

Treškārt, arī cēloņsakarība kā kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikums valsts atbildības jomā atšķiras no civiltiesībās lietotā cēloņsakarības jēdziena. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 6. panta pirmajā daļā ietverta cēloņsakarības definīcija, kas satur noteikumu, ka cēloņsakarībai jābūt tiešai, taču Civillikumā tādas nav,¹² noteikts vien tas, kā iedalās zaudējumi (Civillikuma 1773. pants). Zaudējumu atlīdzināšanas likumā ietverta šāda cēloņsakarības definīcija: „Tiesības uz zaudējuma atlīdzinājumu rodas, ja starp iestādes prettiesisko rīcību un cietušajam nodarīto zaudējumu pastāv tieša cēloņsakarība – objektīva saikne starp iestādes rīcību un tās radītajam laika ziņā sekojošām zaudējumu nodarošām sekām, proti, minētā rīcība rada un nosaka šo seku iestāšanās reālu iespēju un ir galvenais faktors, kas nenovēršami radījis šīs sekas.” Tas nozīmē, ka atlīdzināms tikai tāds kaitējums,

¹² Civiltiesībās cēloņsakarība kā loģisks kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikums izriet no Civillikuma 1779. panta („katram ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, ko viņš ar savu darbību vai bezdarbību nodarījis”): **Torgāns, K.** Vairāki zaudējumus (kaitējumu) izraisoši cēloņi. *Jurista Vārds*, Nr. 28(481), 2007, 10. jūl.

kurš ir prettiesiskas rīcības tiešās sekas. Tādējādi Zaudējumu atlīdzināšanas likums vismaz teorētiski atrisina tā saucamo kaitējuma attālinātības problēmu, kas normatīvā līmenī civiltiesībās tikpat kā nav risināta.¹³ Piemēram, ierēdnim prettiesiski nav piešķirta viņam paredzētā piemaksa. Šāds prettiesisks administratīvs akts visbiežāk tiešus zaudējumus nenodara. Ierēdnis nevar atsaukties uz to, ka bija plānojis ceļojumu, iegādājies lidojuma biļetes un pārējos ceļojuma tēriņus paredzējis segt no nepiešķirtās piemaksas, taču laikus nesaņemtās piemaksas dēļ ceļojums bijis jāatceļ un jācieš zaudējumi (saņemta atpakaļ tikai daļa no lidojuma biļešu cenas, jāatceļ viesnīcu rezervācija utt.). Šīs sekas vairs nav tieši zaudējumi, ko radījis prettiesiskais administratīvais akts, tādēļ nav atlīdzināmas.

2. Morālā kaitējuma jēdziens

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 9. pantā noteikts, ka „morālais kaitējums šā likuma izpratnē ir personiskais kaitējums, kas izpaužas kā fiziskās personas ciešanas, kuras tai izraisījis būtisks šīs personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu prettiesisks aizskārums”. Savukārt Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11. panta trešā daļa nosaka, ka morālā kaitējuma tiesiskais pamats uzskatāms par pierādītu, ja ir pierādīts fiziskās personas tiesību vai ar likumu aizsargātu interešu aizskārums. No šīm normām izriet, ka morālais kaitējums ir atlīdzināms, kolīdz konstatēts būtisks tiesību aizskārums. Tomēr tiesu prakses pētījums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu administratīvajās lietās apliecināja, ka tiesas morālā kaitējuma jēdzienu traktē nekoncekventi.

Tiesu praksē konstatējamas divas pieejas: pirmā – ja nav ciešanu, tad nav kaitējuma, otrā – ja ir būtisks kaitējums, tad ir ciešanas.¹⁴ Piemēri no tiesu prakses jau analizēti minētajā apkopojumā, tādēļ problēmas ilustrācijai šāds teorētisks piemērs: divas ierēdnes, kas ir kolēģes Valsts ieņēmumu dienestā, saņēmušas uzdevumu līdz noteiktam termiņam kopīgi izstrādāt normatīvā akta projektu. Ierēdnes minētajā termiņā uzdoto nav izpildījušas, un viņām piemērots disciplinārsods – amatalgas samazināšana par 20 %. Abas ierēdnes to apstrīdēja un pārsūdzēja, prasot atlīdzināt arī morālo kaitējumu. Ierēdne A prasījumam par morālā kaitējuma atlīdzinājumu minēja šādus argumentus:

- „1) raudāju četras dienas no vietas;
- 2) izjutu nicinājumu no kolēģiem;
- 3) zuda motivācija darbam;
- 4) saasinājās nervu kaite;
- 5) jutos neaizsargāta pret valsti.”

Turpretim ierēdne B norādīja: „Es biju varena, esmu varena un būšu varena. Esmu nesatricināma kā Ekebijas majoriene, un nekādas ciešanas man nav nodarītas, bet atlīdzinājumu prasīju tikai tādēļ, lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos.” Pieņemsim, ka tiesa lēmumu par disciplinārsoda uzlikšanu atzina par prettiesisku. Šajā situācijā ir konstatējami priekšnoteikumi, lai atlīdzinātu morālo kaitējumu gan ierēdnei A, gan ierēdnei B, jo ierēdņu tiesību aizskārums ir būtisks.

¹³ Sk. turpat; izņēmums ir 2009. gadā Civillikuma papildinājums ar 1779.¹ pantu, kas nosaka, ka nav jāatlīdzina zaudējumi, kurus līguma slēgšanas laikā nevarēja paredzēt.

¹⁴ **Danovskis, E.** Morālā kaitējuma atlīdzināšana administratīvajās lietās [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2011, 30. punkts. Pieejams: [http://www.at.gov.lv/files/docs/morala_kaitejuma_atlidzinasa-na_30112011%20\(2\).doc](http://www.at.gov.lv/files/docs/morala_kaitejuma_atlidzinasa-na_30112011%20(2).doc)

Nav nozīmes tam, ka ierēdne B nenorāda uz „morālām ciešanām” vai citām neērtībām.

Morālā kaitējuma atlīdzināšanas jēga nav atlīdzināt personas emocionālos pārdzīvojumus, bet gan kompensēt būtisku tiesību aizskārums, kas nav radījis zaudējumus vai fizisku (personisku) kaitējumu. Neērtībām, kas rodas tiesību aizskāruma dēļ, ir nozīme, nosakot atlīdzinājuma veidu un apmēru. Jāuzsver, ka atlīdzinājuma apmērs nevar būt atkarīgs no tā, cik tēlaini persona raksturo savas ciešanas, tādēļ iepriekšējā piemērā nav nozīmes personas apgalvojumam, ka zudusi motivācija darbam vai tam, ka persona jutusies neaizsargāta pret valsti. Pārējie apgalvojumi (prettiesiskā administratīvā akta sekas) jāpierāda.

2011. gadā Zaudējumu atlīdzināšanas likumā tika izdarīti grozījumi, nosakot, ka morālais kaitējums ir viens no personiskā kaitējuma veidiem.¹⁵ Faktiski arī pirms šiem grozījumiem personiskā un morālā kaitējuma jēdzieni pārklājās. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8. panta pirmā daļa nosaka, ka personiskais kaitējums „šā likuma izpratnē ir kaitējums, kas ar iestādes prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību nodarīts fiziskās personas dzīvībai, fiziskajai integritātei, veselībai, brīvībai, godam un cieņai, personiskam un ģimenes noslēpumam vai komercnoslēpumam, autortiesībām vai citām nemantiskajām tiesībām vai ar likumu aizsargātajām interesēm”. Arī morālais kaitējums tiek nodarīts ar būtisku personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu prettiesisku aizskārums. Abos gadījumos nav vajadzīgs, lai tiesību aizskārums personai rada reālas sekas (izņemot personisko kaitējumu, kas nodarīts dzīvībai, fiziskajai integritātei, veselībai, brīvībai). Piemēram, ja iestāde prettiesiski apstrādājusi personas datus, tad persona teorētiski var prasīt atlīdzināt vai nu personisko, vai morālo kaitējumu. Atšķirība ir dažāda personiskā un morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmērs (Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14. pants) un pierādīšanas pienākums.

Tādējādi personiskā un morālā kaitējuma cēlonis – būtisks personas tiesību aizskārums – sakrīt. Neatšķiras arī kaitējuma sekas – abos gadījumos tās ir personai radītas neērtības, kuru izpausme nosacīti ir abstrakta (izņēmums ir personiskais kaitējums, kas rada reālu kaitējumu dzīvībai, fiziskajai integritātei, brīvībai un veselībai). Tātad atlīdzinājums personai tiek piešķirts par tiesību aizskārums, savukārt atlīdzinājuma veids un apmērs ir atkarīgs no neērtībām, kuras personai radījis tiesību aizskārums. Lai izvairītos no pārpratumiem morālā kaitējuma atlīdzināšanā, ieteicams izslēgt šī kaitējuma veidu vispār, pantā par personisko kaitējumu konceptuāli nosakot, ka: „Personai ir tiesības uz atlīdzinājumu arī tad, ja iestādes prettiesiskā darbība vai bezdarbība nav nodarījusi zaudējumus vai kaitējumu personas dzīvībai, fiziskajai integritātei, brīvībai vai veselībai.” Savukārt atlīdzinājuma veida un apmēra noteikšanai izmantojami Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14. panta pirmajā daļā noteiktie kritēriji. Tādējādi likumā tiktu nostiprināta šobrīd tiesu praksē atzītā tēze, ka personai ir tiesības uz atlīdzinājumu, ja konstatēts būtisks personas tiesību aizskārums. Cēloņsakarībai šādā gadījumā nozīme ir tikai tad, ja persona norāda uz neērtībām, kas radītas tiesību aizskārums rezultātā. Tad, protams, nepieciešams konstatēt tiešu cēlonisku sakaru starp prettiesisku rīcību un tās rezultātā radītām neērtībām.

¹⁵ Grozījumi Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 112 (4510), 2011, 20. jūl.

Kopsavilkums

1. Vainojamība nav publiskas personas publiski tiesiskās atbildības priekšnoteikums.
2. Publiskas personas publiski tiesiskās atbildības priekšnoteikumi atšķiras no civiltiesiskās atbildības priekšnoteikumiem, jo atšķiras kaitējuma juridiskie cēloņi.
3. Publiskas personas atbildības kontekstā nav pamata normatīvi nošķirt personisko kaitējumu un morālo kaitējumu. Jāatsakās no morālā kaitējuma jēdziena, tā vietā nosakot, ka personai ir tiesības uz atlīdzinājumu arī tad, ja iestādes prettiesiskā darbība vai bezdarbība nav nodarījusi zaudējumus vai kaitējumu personas dzīvībai, fiziskajai integritātei, brīvībai vai veselībai. Neērtības, ja tādās radītas, ņemamas vērā, nosakot atlīdzinājuma veidu un apmēru.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. **Briede, J.** Administratīvā akta tiesiskums. *Jurista Vārds*, Nr. 11(316), 2004, 23. marts.
2. **Danovskis, E.** Morālā kaitējuma atlīdzināšana administratīvajās lietās [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2011. Pieejams: [http://www.at.gov.lv/files/docs/morala_kaitejuma_atlidzinasana_30112011%20\(2\).doc](http://www.at.gov.lv/files/docs/morala_kaitejuma_atlidzinasana_30112011%20(2).doc).
3. **Kārklīņš, J.** Vainas vieta civiltiesību sistēmā. *Jurista Vārds*, Nr. 15 (370), 2005, 26. apr.
4. **Torgāns, K.** Mantiskā atbildība publiskajās un privātajās tiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 46 (693), 2011, 15. nov.
5. **Torgāns, K.** *Saistību tiesības. I daļa.*: mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 172. lpp.
6. **Torgāns, K.** Vainas vai attaisnojumu meklējumi civiltiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 20(375), 2005, 31. maijs.

Normatīvie akti un tiesu nolēmumi

1. Grozījumi Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 112 (4510), 2011, 20. jūl.
2. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 96 (3254), 2005, 17. jūn.
3. Likums „Par izziņas izdarītāja, prokurora vai tiesneša nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 176/178 (1237/1239), 1998, 16. jūn.
4. Administratīvā procesa likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 164(2551), 2001, 14. nov.
5. Administratīvās apgabaltiesas 2010. gada 10. maija spriedums lietā Nr. AA43-0560-10/11.